

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Antisemitismus a holokaust očima přeživších

Vypracovala: Michaela Melicharová
Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad, Ph.D.
České Budějovice, 2018

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci nazvanou „Antisemitismus a holokaust očima přeživších“ vypracovala samostatně, pouze s použitím citovaných zdrojů.

V Českých Budějovicích, dne 29. dubna 2018

Podpis: _____

Michaela Melicharová

Poděkování:

Děkuji tímto vedoucímu bakalářské práce, panu PhDr. Salimu Muradovi, Ph.D., za odborné vedení práce, cenné rady, trpělivost, ochotu a čas, který mi věnoval. Také děkuji přeživším, se kterými byly vedeny rozhovory, za jejich ochotu znovu se vrátit k těžkým chvílím jejich života a podělit se o své vzpomínky.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na témata antisemitismus a holokaust, zejména na to, jakým způsobem vzpomínky těch, kteří holokaust přežili, formují naše dnešní povědomí o tomto zločinu. Úvod práce je věnován objasnění pojmů antisemitismus a holokaust. Následuje vysvětlení historického kontextu a vývoje antisemitismu od počátku až po vyústění v holokaust v průběhu nacistického Německa. Další část práce nás seznamuje s koncentračními a vyhlazovacími tábory a ghetty, ve kterých se pamětníci ocitli během druhé světové války. Poslední část práce je zaměřena na osudy několika přeživších, kteří byli ochotni poskytnout své vzpomínky na dobu před druhou světovou válkou a na pobyt v ghettech či koncentračních táborech během války. V práci jsou zaznamenány i vzpomínky na návrat domů a život těchto osob těsně po válce.

Klíčová slova:

Antisemitismus, holokaust, koncentrační a vyhlazovací tábory, ghetta

Anotation

Bachelor thesis is focused on topics of antisemitism and holocaust, mainly on the impact of memories of those, who survived on contemporary perception and awareness of this felony. In the introduction part, there are explained the terms such as atisemitism and holocaust, followed by an explanation of a historical context of the development of antisemitism from its very beginning until its outcome in Nazi Germany. Next part acquires concentrational and extermination camps and ghettos from World War 2. The last part focuses on life stories of some survivors, who were kindly willing to render their memories connected to World War 2, life in camps and ghettos. Memories of returning back home, and the life just after the war are recorded in this thesis as well.

Key words:

antisemitism, holocaust, concentrational and extermination camps, ghetto

Obsah

1. Úvod	7
2. Literární rešerše	9
3. Antisemitismus a jeho vývoj od prvopočátku po nacistické Německo	10
3.1. Význam pojmu antisemitismus a jeho historie	10
3.1.1. Antisemitismus	10
3.1.2. Historie a původ antisemitismu	10
3.2. Nacistická ideologie – počátek a průběh	14
3.3. Koncentrační tábory	17
3.3.1. Terezín	17
3.3.2. Osvětim	18
3.3.3. Treblinka	21
3.3.4. Lodžské ghetto	22
3.3.5. Dachau	23
4. Život v koncentračních táborech a ghettech	26
4.1. Život v Osvětimi	26
4.1.1. Petr	26
4.1.2. Pavel	28
4.2. Život v Terezíně	28
4.2.1. Eva Roubíčková	29
4.3. Život v Lodžském ghettu	31
4.3.1. František L.	31
4.4. Život v Treblince	32
4.4.1. Jan	32
4.5. Život v Dachau	33
4.5.1. Anna	33
5. Vzpomínky, které přežijí	35
6. Závěr a shrnutí	36
7. Literatura a zdroje	38
8. Přílohy	40

1. Úvod

Téma bakalářské práce „Antisemitismus a holokaust očima přeživších“ jsem si zvolila hned z několika důvodů.

Jedním z důvodů byla možnost poukázat na důležité události a silné lidské příběhy, které holokaust přináší a které jsou často opomíjeny. Zde musím poukázat na fakt, že na světě žije již velice málo pamětníků, kteří zažili holokaust na vlastní kůži a jsou ochotni znovu otevřít bolestivé vzpomínky a podělit se o ně. Pro většinu z nich jsou to velice živé vzpomínky, které je mnoho let provázely ve snech. I dnes je pro přeživší těžké o strašných událostech, které se staly ve čtyřicátých letech dvacátého století, vyprávět. Každý z těchto příběhů je jiný, ale všechny mají společné aspekty, a to ztrátu, bolest a nelidské zacházení.

Zároveň si myslím, že se často můžeme setkat s tím, že nejen děti, ale i dospělí mají mylné informace, co všechno pojmy „antisemitismus a holokaust“ obsahují a kde má antisemitismus počátek. Proto se domnívám, že témata holokaust a antisemitismus by neměla být opomíjena ve výuce výchovy k občanství již na druhém stupni základní školy. Žáci už jsou schopni tuto problematiku pochopit a většinou i mají zájem na tato témata diskutovat. Jsem přesvědčena, že by pedagogové neměli nad tímto tématem zavírat oči. Téma antisemitismu je totiž pojítkem nejen s dějepisným učivem, ale i s problematikou, která je velice aktuální – výchova k toleranci.

Pomocí této práce bych chtěla poukázat na nelidskost, která probíhala i na našem území a kterou lidé na celém světě neviděli nebo vidět nechtěli. A zároveň chci připomenout, že je jen na nás, jaké poselství předáme příštím generacím, ať už jako pedagogové, rodiče či občané. Ke své práci jsem také chtěla připojit didaktiku holocaustu, ze které by mohli učitelé výchovy k občanství a společenských věd čerpat, ale z časových důvodů jsem tuto část odložila. Ráda bych se jí věnovala v navazující diplomové práci, kde bych chtěla nastínit možnosti práce s tímto tématem.

V úvodu práce je pozornost věnována pojmu antisemitismus, jeho vysvětlení, počátku a dějinám. Dále zde najdeme již zmíněný pojem holokaust a jeho vysvětlení. Holokaust je velice obsáhlé téma, kterým se zabývá mnoho historiků a snaží se vysvětlit jeho příčiny a dopady. Proto jsem se zaměřila na rozšíření holocaustu a zmapování koncentračních táborů a ghett, ve kterých strávili někteří z pamětníků několik týdnů či měsíců života.

V poslední části jsem čerpala zejména z rozhovorů s lidmi, kteří přežili pobyt v některém z ghett či koncentračních táborů. Jedná se o kvalitativní rozhovory, které byly vedeny dle předem připravených bodů. Tato část práce ukazuje změny, které nastaly v životě Židů po uplatnění Norimberských zákonů a zejména život Židů v různých ghettech a koncentračních táborech. V závěru se snažím nastítnit situaci na konci války, kdy se přeživší dostali zpět „domů“.

2. Literární rešerše

Vzhledem k obsáhlosti tématu jsem zvolila možnost přečtení několika dokumentů, abych získala dostatečné povědomí o tématu. Pro své samostudium jsem zvolila jako první titul *Holokaust: Zločin proti lidstvu* od Guida Knoppa a knihu *Pravda o holokaustu: války bez bojiště* od Duffacka. Oba tituly mě uvedly do děje a pomohly mi zorientovat se.

Co se týká osudů lidí v koncentračních táborech, tak mě inspirovaly knihy: *Narodili se, aby přežili* od Wendy Holdenové, *Válečné deníky 1939-1945* od Astrid Lingrenové, *Terezínský deník 1941-45: Svědectví o životě a smrti v terezínském ghettu* od Evy Roubíčkové, *Hanin kufřík* a *Deník Anny Frankové*. Tato díla ukazují lidem již po mnoho let, jaký byl život v koncentračních táborech a ghettech. Ukazují nejen nelidské zacházení od dozorců, ale také soucit nejen od spoluvězňů, ale také lidí, kteří nesouhlasili s tím, co se dělo.

Důležitým dílem jsou také *Obecné dějiny Antisemitismu*, jejichž autorem je Gerald Messadié, který ve své knize vysvětluje počátky vzniku antisemitismu a popisuje jeho vývoj a události s ním spojené.

Pokud vezmeme v potaz internetové zdroje, tak nejdůležitějším zdrojem podávající důležité informace o holokaustu spolu s mapami a vysvětlujícími obrázky je web www.holocaust.cz.

3. Antisemitismus a jeho vývoj od prvopočátku po nacistické Německo

3.1. Význam pojmu antisemitismus a jeho historie

3.1.1. Antisemitismus

Pojem antisemitismus je nejčastěji vykládán jako „nenávist či předsudky vůči Židům i veškeré činy vyplývající z tohoto přesvědčení.“¹ Když se pokusíme o přesné vyjádření, tak hovoříme o odporu (předpona „anti“) vůči Semitům. Podle Bible (Starý zákon – tři synové Noemovi – Jafet, Cham, Sem) jsou Semité ti, kteří pochází z rodu patriarchy Šema (Sem). Můžeme tedy mezi Semity zařadit nejen Židy, ale také Araby a Malťany. Z historického hlediska mezi Semity řadíme také např. Asyřany, Babyloňany či Karthágince. Výraz antisemitismus je všeobecně chápán pouze ve spojitosti s Židy, a to od svého vzniku do současnosti.

Pojem antisemitismus se poprvé objevuje v roce 1879², kdy jej použil německý protizidovský aktivista a anarchistický novinář Wilhelm Marr, který téhož roku založil *Antisemitskou ligu*.

3.1.2. Historie a původ antisemitismu

Jak je již zmíněno výše, označení antisemitismus pochází sice z druhé poloviny 19. století, ale jeho nejpůvodnější podobu můžeme sledovat již v dobách starého Řecka a Říma. Jedná se tedy spíše o antijudaismus, jehož příčinou byla protizidovská nenávist ideová.³

Ve starém Řecku a Římě měl antijudaismus charakter pomluv, které vznikaly v důsledku nepochopení židovským zvykům - např. odpočinek o šabatu („Židé jsou líní.“) aj. Hlavním problémem v pochopení judaismu a přijetí Židů byla ústřední idea náboženství – monoteismus (víra v jediného Boha). Můžeme tedy říci, že Židé jsou pronásledováni již více než dva tisíce let, a dokonce ani jejich pronásledovatelé důvody neznají. Žádné argumenty nedokážou vysvětlit tu hlubokou a živelnou nenávist vůči židovskému národu, kterou je možnost sledovat napříč dějinami.

¹ PAVLÁT, Leo, ed.: Židé – dějiny a kultura. 3. dopl. vyd., Praha: Židovské muzeum, 2005, str. 83

² Tamtéž

³ Tamtéž

Co se týkalo života Židů ve Starověkém Řecku, tak si v podstatě nežili špatně. Ve třetím století př. n. l. žili Židé v městských obcích zvaných politeumata, s vlastními soudy vykonávajícími tradiční židovské právo, směli zachovávat odpočinek o šabat, byli osvobozeni od uctívání pohanských bohů a od vojenské služby.⁴ Ale opačnou stranou mince byla nemožnost získat řecké občanství, které v té době znamenalo jakousi výsadu a postavení. Nebyla to ale otázka pouze Židů, jelikož členem řecké polis se nemohl stát každý, ale pouze člověk, který se narodil členům řecké polis. Členové byli většinou nejbohatší obyvatelé státu, kteří se podíleli na vládě pomocí svých hlasů. Zároveň je nutno také podotknout, že do této doby spadá první pogrom v dějinách v roce 38 n. l.⁵, který proběhl v Alexandrii. Židé byli zatlačeni do čtvrti Delta, což se rovnalo odsouzení k smrti hladem.⁶ Mnozí se pokusili vyplížit a získat potraviny, ale většina z nich byla chycena. Někteří byli pouze omráčeni, ale to byla nepatrná menšina. Převážná část byla zabita, někteří byli mučeni, jiní byli upáleni zaživa či roztrháni na kusy. Nejhrůznější na alexandrijském pogromu je fakt, že vznikl z ješitnosti a poblázněnosti jednoho prefekta. Ten si potřeboval nějakým způsobem vybit svůj hněv, a proto v řeckém obyvatelstvu podnítil nenávist pomocí obvinění, že se Židé spiklil a chtějí vyvolat občanskou válku.

Ve středověku se Židé nedočkali zlepšení, naopak křesťanská církev přejala názory starověkých národů a jejich základní teze o antijudaismu ještě rozvinula: „*představa o židovském národě jako o konfliktních vyznavačích škodlivé víry, Židech jako odpůrcích většinové – správné – vize světa a konečně Židech coby těch, kdo jsou právem vyvrženi z lidské společnosti, neboť si sami zavinili své utrpení.*“⁷ Kvůli odmítání pokřtění začala církev považovat Židy za služebníky satana. Synagogy (židovské modlitebny) a hebrejština (posvátný jazyk Židů) byly označovány za nástroje d'ábla⁸ (viz. příloha 1). Největší obhajobou církve bylo tvrzení, že Židé jsou „vrazi Krista“. Zde je nutno zmínit také fakt opomíjené skutečnosti, že Ježíš byl Žid a nikdy se, stejně jako jeho apoštolové, této příslušnosti nezřekl. Zde proti sobě stojí v podstatě tři náboženství – judaismus, křesťanství a pak určitá skupina křesťanů, kteří

⁴ MESSADIÉ, Gerald. Obecné dějiny antisemitismu: od starověku po dvacáté století. Praha: Práh, 2000, str. 32

⁵ Tamtéž, str. 66

⁶ Tamtéž

⁷ PAVLÁT, Leo, ed.: Židé – dějiny a kultura. 3. dopl. vyd., Praha: Židovské muzeum, 2005, str. 84

⁸ Zhruba od 10. století se satan zpodobňoval jako kozel se židovskými rysy a sami Židé byli připodobňováni k vepřům, jelikož byli považováni za nečisté. Později byli srovnáváni s hmyzem či krysy. Hlavní myšlenkou a spojitostí mělo být, že obtěžují, parazitují a přenášejí infekce.

věří v Kristovu církev a jeho učení, ale zároveň vidí určité spojitosti se Starým zákonem, ze kterého vycházejí Židé.

Diskriminace Židů byla ve středověku zpečetěna i několika právními předpisy – Edikt milánský z roku 313 (křesťanství získává neomezenou náboženskou svobodu), Theodosiův kodex z roku 438 (ustanovení pravidel sociální, ekonomické a politické degradace Židů v křesťanské společnosti) a v neposlední řadě Justiniánův kodex z roku 534, který výrazně ovlivnil život Židů. Židé dle něj nemohli zastávat veřejné úřady, nesměli stavět nové modlitební svatyně a museli dodržovat mnoho dalších striktních pravidel.

Poprvé se protižidovské nálady křesťanů vystupňovaly roku 1095, kdy papež Urban II. zahájil křížácké výpravy. Ty byly původně zahájeny z důvodu osvobození božího hrobu z moci muslimů, ale křížáci svou sílu obrátili proti Židům.⁹

Bohužel i nadále byli Židé terčem církve. Na začátku 13. století (1215)¹⁰ si církev zformulovala vlastní normy týkající se židovského obyvatelstva. Židé byli nuceni nosit na vnějším šatstvu znamení, aby se odlišili od ostatních „čistých“ obyvatel na první pohled. Dále muselo židovské obyvatelstvo žít odděleně a smělo vykonávat jen některá řemesla.¹¹ Častým zdrojem obživy se u Židů stalo půjčování peněz, za který si židovské obyvatelstvo vysloužilo další vlnu rozhořčení. Důvodem opovrhování kvůli tomuto typu obživy bylo, že věřitel je vlastně „zloděj času“, jelikož dlužník nemá nic než čas a čas lidí náleží pouze Bohu.¹²

Útoky proti Židům stále nabíraly na intenzitě. Jako příklad můžeme uvést obviňování ze znesvěcování hostií či z rituálních vražd. Další obvinění přišla v období, kdy západní Evropu zachvátila morová epidemie (1348-1350).¹³ Židé údajně měli trávit studně, což vedlo k šíření epidemie, která zabila více jak čtvrtinu obyvatelstva tehdejší západní Evropy.¹⁴

Od patnáctého století můžeme evropský kontinent nazvat „Evropa ghetť“. I když podmínky židovského obyvatelstva nebyly zrovna jednoduché, stále to ještě

⁹ Křížáci zmasakrovali židovské obyvatelstvo v Německu a pobili většinu Židů v pražském židovském osídlení.

¹⁰ BAUMANN, Arnulf H.: Co by měl každý vědět o židovství, 1.vyd. Praha: Kalich, 2000, str. 127

¹¹ Tamtéž

¹² MESSADIÉ, Gerald. Obecné dějiny antisemitismu: od starověku po dvacáté století. Praha: Práh, 2000, str. 147

¹³ PAVLÁT, Leo, ed.: Židé – dějiny a kultura. 3. dopl. vyd., Praha: Židovské muzeum, 2005, str. 91

¹⁴ Tamtéž

nebyla ghetta, která známe z doby nacistického Německa. Židé stejně jako protestanti či ortodoxní populace byli označováni jako spřeženci ďáblů a „nepřátelé Boha”.¹⁵

S příchodem osvícenství v 18. století a s ním související Velkou francouzskou revolucí (1789) se uvolnila pravidla omezující Židy. Byly rušeny protižidovské zákony a židovské obyvatelstvo mělo šanci vyniknout i v oborech, které jim byly upírány (např. politika, věda, umění). Největším důsledkem revoluce byla tedy již zmíněná emancipace Židů. Židovské obyvatelstvo získalo občanská práva, přístup k základnímu, střednímu a vysokoškolskému vzdělání a svobodu pohybu.¹⁶ Období klidu však nemělo dlouhé trvání, jelikož Židé zastávali důležité funkce ve všech sférách, které měly vliv na moderní svět. Pro příklad můžeme uvést jejich významnou roli v oblasti financí, politiky, ekonomiky, ale také v kulturním životě. Závist je mocná, a to se prokázalo i v této situaci, kdy se začal utvářet moderní antisemitismus navazující na dřívější předsudky a rozvíjející nové. Židé byli chápáni jako „*ignorantský a barbarský národ, který lační po penězích, je nepřátelský vůči okolí a nevděčný za prokázaná dobrodíní*“.¹⁷

Na konci 19. století lze zaznamenat vznik prvních křesťansko-socialistických stran, které ve svém hlavním programu prosazovaly antisemitismus. V roce 1882 se výše zmíněné strany zasloužily o první mezinárodní antisemitský kongres. V každé zemi se aktivita křesťansko-socialistických stran projevovala v jiné míře. Co se týká Německa, zde se dostával do popředí zejména nacionalismus pangermánský.¹⁸ Oproti tomu Rakousko-Uhersko upřednostňovalo nacionální antisemitismus národních menšin. Zároveň Rakousko-Uhersko Židy obviňovalo z neloajlnosti a ze zrady národních zájmů. I tato obvinění dala šanci k tomu, aby se zrodila idea tzv. židovského spiknutí.¹⁹ Na tuto ideu dále navázal rasový antisemitismus, který se stal základem nacistické ideologie, jenž ve 30. a 40. letech 20. století vyústila v holokaust. Rasový antisemitismus bylo možné najít i v literatuře. Nejstěžejnějším dílem tohoto tématu byla Esej o nerovnosti lidských ras od francouzského autora Gobineaua. Jiná díla hlásala, že by Židé měli být deportováni na Madagaskar. Tato díla a mnoho

¹⁵ MESSADIÉ, Gerald. Obecné dějiny antisemitismu: od starověku po dvacáté století. Praha: Práh, 2000, str. 199

¹⁶ Tamtéž, str. 234

¹⁷ PAVLÁT, Leo, ed.: Židé – dějiny a kultura. 3. dopl. vyd., Praha: Židovské muzeum, 2005, str. 95

¹⁸ Pangermanismus je hnutí, které usiluje o sjednocení všech Němců na světě a o germanizaci dalších národů.

¹⁹ Židé čelili obvinění z celosvětového negativního vývoje a bídy.

dalších inspirovala nacistického vůdce Adolfa Hitlera k sepsání jeho slavného díla Mein Kampf (Můj boj).

3.2. Nacistická ideologie – počátek a průběh

Hitler se nejprve pokusil o získání moci násilným převratem, který se uskutečnil na podzim roku 1923.²⁰ Listopadový puč ale jasně dokázal, že vystoupit proti státní moci není jednoduché. Právě i tato událost inspirovala Hitlera k sepsání díla Mein Kampf (Můj boj), jenž vzniknul Hitlerovou rukou během jeho pobytu ve vězení v Landsbergu. Mnozí Hitlerovu knihu označují jako nacionálněsocialistickou bibli. Mein Kampf je koncipován jako agitační dokument, jenž „zahrnuje krajní nacionalismus, likvidaci politické levice a parlamentní demokracie, revizi versailleské soustavy, vyhrocený antibolševismus, expanzi na východ a zájem o spojení s Anglií.“²¹

Po propuštění z vazby zvolil Hitler jinou cestu k moci, a to cestu ústavní. Vytvořil silnou politickou stranu (NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana), k čemuž přispěla i hospodářská krize spojená s obecnou radikalizací. Hitler se tedy k moci dostával postupně, mezi nejdůležitější milníky řadíme: „jmenování Hitlera říšským kancléřem 30. ledna 1933, volby do říšského sněmu 5. března 1933, přijetí zmocňovacích zákonů 23. března 1933 a jmenování Hitlera hlavou státu 2. srpna 1934.“²²

Nacismus (národní socialismus) bylo hnutí nabývající na síle v nacistickém Německu v období 1933-1945. Nacismus vznikl podle politického programu Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP), který zahrnoval mimo jiné antisemitské myšlenky. Jako hlavní myšlenku nacismu můžeme jmenovat rasovou nadřazenost árijské rasy nad ostatními národy. Árijci se vyznačovali světlou barvou kůže, vlasů a očí, z toho vznikaly teorie o „čistotě rasy“. A právě kvůli těmto teoriím si Němci mysleli, že jsou oprávněni vládnout ostatním rasám. Oproti tomu postavení Židů bylo naprosto opačné. Dle nacistické ideologie byli Židé poslední v „potravním řetězci“, s tím se pojilo i označení, že jsou parazité přizívající se na ostatních. V masovém měřítku se tyto myšlenky šířily hlavně kvůli tisku, který ve velké míře

²⁰ ZÁMEČNÍK, Stanislav: To bylo Dachau. Praha: Paseka, 2003, str. 11

²¹ Tamtéž

²² Tamtéž

uspíšil protižidovský likvidační proces. „Známý historik genocidy Židů Raul Hilberg tento proces shrnul do čtyř bodů:

- 1. definice Židů (Norimberské zákony z roku 1935)
- 2. vyvlastnění (postupné zbavení všech práv a svobod)
- 3. koncentrace (zřizování ghett, koncentračních táborů; přímá předehra k likvidaci)
- 4. zbavení se Židů: jednak otevřeným terorem, který vedl k ožebračování a emigraci, jednak fyzickou likvidací.”²³

Nejdůležitějším dílem nacistické ideologie je Hitlerovo dílo *Mein Kampf*. I po tolika letech v lidech vyvolává různé pocity, ale zároveň dává možnost nahlédnout do života a myšlení Adolfa Hitlera. Jeho kniha představuje nejen jeho samotného, ale taktéž přibližuje i dění v Německu od počátku 20. století. V knize *Mein Kampf* nalezneme mimo jiné antisemitské myšlenky. Zejména v kapitole *Národ a rasa* se Hitler věnuje rozřazení na Árijce a Židy a vysvětluje nejdůležitější rozdíly mezi nimi. Poukazuje na vysokou oddanost a obětavost Árijců, kdežto Židé dle něj nejsou schopni se obětovat. Jejich oddanost se prokáže pouze při společném nebezpečí a ani v této situaci jejich oddanost není tak velká a čistá jako u Árijců.²⁴ (K lepšímu pochopení myšlenek knihy *Mein Kampf* byl použit titul *Mein Kampf* očima dneška, kde se nachází rešerše, citace a komentáře k jednotlivým částem knihy).

Jak již bylo výše zmíněno, tak otevřené nepřátelství k Židům nebylo otázkou pouze druhé světové války. Již od roku 1920 byly antisemitské myšlenky začleněny do programu Národně socialistické německé dělnické strany bez vysvětlování, jako by bylo běžné vyčleňovat určitou rasu či národ. Přímou v programu bylo definováno, že každý člověk židovského původu byl prohlášen za nepřítele německého národa.²⁵ Po roce 1933, kdy se nacisté dostali k moci, se jednotlivé části programu NSDAP začaly realizovat. Začalo to zákony, které třídily společnost a izolovaly Židy. Jednalo se o Norimberské zákony, které vešly v platnost v roce 1935 a židovskému obyvatelstvu jimi bylo odňato občanské právo. V roce 1938 se odehrála první násilná akce, tzv. „Říšská křišťálová noc“. Mluvíme o noci z 9. na 10. listopadu roku 1938, kdy „bylo

²³ ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed.: *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008, str. 167-168

²⁴ HITLER, Adolf: *Mein Kampf (Můj boj)*, Praha 2000, str. 214-222.

²⁵ BAUMANN, Arnulf H.: *Co by měl každý vědět o židovství*, 1.vyd. Praha: Kalich 2000, str. 131

zničeno dvě stě sedmdesát pět synagog (příloha č. 2 zobrazuje, o které synagogy se jednalo) a dvacet šest tisíc lidí bylo převezeno do koncentračních táborů, především do Buchenwaldu a Dachau".²⁶ Nacisté tvrdili, že pogrom nebyl organizován, ale faktem zůstává, že během Křišťálové noci se k násilnostem přidali i někteří kolemjdoucí. Konečné důsledky tohoto ničivého pogromu byli otřesné. Kromě již výše zmíněných, tedy vypálení synagog a deportace do koncentračních táborů, bylo zdemolováno 7500 židovských obchodů a usmrceno 100 Židů. Křišťálovou noc tedy můžeme považovat nejen za symbolický, ale i praktický mezník v antisemitské politice.²⁷ Po Křišťálové noci docházelo k postupnému vylučování Židů ze společnosti. Nedlouho po začátku druhé světové války přišel další zásah do svobody Židů – příkaz nošení „žluté hvězdy“ a zvláštních průkazů totožnosti na každém kroku. Žlutá hvězda musela být umístěna na svrchním oblečení, aby bylo již na první pohled vidět, že nositel žluté hvězdy není hoden života a je tedy nežádoucí rasa.²⁸ Mezi další způsoby a manévry, jak co nejvíce okleštit život Židům, patřil zákaz používat veřejné dopravní prostředky, zákaz vycházení z domu po dvacáté hodině večer, zákaz chování domácích zvířat. Nejtvrdší krok nastal v roce 1941²⁹, kdy vstoupilo na scénu systematické vyvražďování Židů, které bylo organizováno ve vyhlazovacích táborech, jež byly pro tento účel speciálně zřízeny. Jako příklad takovýchto míst můžeme jmenovat Chelmno, Belzec, Sobibor, Treblinku, Majdanek a nejznámější Osvětim-Birkenau. Tyto koncentrační tábory byly doslova továrny na smrt, ve kterých byl hlavní zbraní plyn. Výše jmenované koncentrační tábory byly určeny zejména pro Židy deportované z tzv. „Třetí říše“ a následně pro židovské obyvatelstvo, které se nevešlo do ostatních ghatt a koncentračních táborů v Evropě. Naprosto přesné počty Židů, kteří se již z vyhlazovacích táborů nedostali, není možné dohledat. Odhady čítají okolo šesti milionů obětí židovského původu, což v té době byly dvě třetiny evropských Židů (tj. více než třetina tehdejších Židů).

²⁶ BAUMANN, Arnulf H.: Co by měl každý vědět o židovství, 1.vyd. Praha: Kalich 2000, str. 131

²⁷ HOLOCAUST, 2011: Křišťálová noc

²⁸ BAUMANN, Arnulf H.: Co by měl každý vědět o židovství, 1.vyd. Praha: Kalich 2000, str. 131

²⁹ Tamtéž

3.3. Koncentrační tábory

V této části práce se seznámíme s několika ghetty, koncentračními a vyhlazovacími tábory. Výběr těchto míst nebyl náhodný. Přiblížíme si místa, kterými si prošli pamětníci, kteří byli ochotni se podělit o své vzpomínky. Jedná se Dachau, Lodžské ghetto, Osvětim, Terezín a Treblinku. Pro představu je možné nahlédnout v příloze č. 6 na souhrnnou mapu nejznámějších koncentračních táborů a ghett. Jednotlivé informace jsou čerpány zejména z citovaných zdrojů a případně z rozhovorů s pamětníky.

3.3.1. Terezín

Jako prvnímú táboru budeme věnovat pozornost Terezínu, který se v době nacistického Německa stal největším koncentračním táborem na území ČR. Pevnost Terezín vznikla již v 18. století³⁰ za obranným účelem v době prusko-rakouských válek. Pevnost však nebyla během této doby využita.

Pokud se zaměříme na dispozice, kterých si všimli nacisté během druhé světové války, jedná se o strategickou stavbu města. Město má dvě oddělené části v samostatných hvězdicových hradbách: „v Malé pevnosti byla zřízena policejní věznice a samotný Terezín byl proměněn v židovské ghetto.“³¹ Nacisté zvolili toto místo kvůli možnosti snadné ostrahy, kterou zajišťovaly pevnostní valy a také kvůli jeho strategické geografické poloze z hlediska dopravy.

Původně byl Terezín v rámci takzvaného „konečného řešení židovské otázky“ zvolen jako sběrné místo pro české Židy, ale následně se do Terezína začali svážet i moravští Židé. Z Terezína se postupně stala jakási přestupní stanice na východ. „Himmler zdůraznil, že Terezín není táborem v pravém slova smyslu, nýbrž je to město obývané Židy, kteří je spravují a kteří zde vykonávají svou práci. („Tento typ tábora jsem vytvořil spolu se svým přítelem Heydrichem,“ řekl. „A takové jsme si přáli mít všechny tábory“).“³²

³⁰ PAMÁTNÍK TEREZÍN, 2018: Vítejte v Terezíně

³¹ Tamtéž

³² ADLER, Hans Günther. Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství. Brno: Barrister & Principal, 2007, str. 47

Důležitým jménem Terezína je Jakob Edelstein, který byl první židovský starší.³³ Edelstein se snažil, aby v ghettu vznikaly produktivní podniky, které by zajistily obživu a práci pro celou obec. Zároveň věřil, že v případě, že bude Terezín potřebný pro hospodářství Protektorátu, budou obyvatelé židovské obce v bezpečí.

Terezínskými branami koncentračního tábora prošlo celkem 140 000 mužů, žen i dětí, z toho jich zde 35 000 našlo smrt.³⁴ Před válkou měl Terezín okolo 7 000 obyvatel a v nejhrošších dobách koncentračního tábora zde živořilo více než 58 000 Židů, kteří se tísnili na tomto malém prostoru. Židé se však snažili zastat co nejvíce práce, jelikož se báli transportů. V říjnu roku 1942 byli v podstatě všichni vězni posíláni z Terezína do vyhlazovacího tábora Osvětim-Birkenau. *„Ve více než šedesáti transportech odešlo přes 87 000 osob, z nichž se osvobození dočkalo jen 3 800. Smutný osud čekal především děti a staré lidi neschopné práce.”*³⁵

V současnosti můžeme v Terezíně najít Památník, který vznikl v květnu roku 1947.³⁶ Památník Terezín odhaluje mnoho pietních míst a stal se symbolem hrůzných událostí druhé světové války. V rámci zachování vzpomínek a osvěty jsou zde pořádány výstavy, které ukazují, jaký byl život v ghettu a jsou jakousi výstrahou pro budoucí generace.

3.3.2. Osvětim

Osvětim je městečko ležící v jižním Polsku. Nechvalně známé se stalo během druhé světové války, kdy se velitelé rozpínající německé Říše rozhodli zde založit koncentrační tábor. Koncentrační tábor byl zřízen na rozkaz Heinricha Himmlera v budovách bývalé polské armády. Velitelem koncentračního, později spíše vyhlazovacího, tábora se stal Rudolf Höss. Na vybudování tábora se podíleli vězni z koncentračního tábora Dachau. Dozorci byli z řad příslušníků z oddílů SS a němečtí kriminálníci z koncentračního tábora Sachsenhausen. Obyvatelstvo z okolí tábora se začalo vysídlovat 19. června 1940. Vysídlením vznikl prostor o rozloze 40 kilometrů čtverečních, který byl určený pro zájmy tábora.³⁷

³³ ADLER, Hans Günther. Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství. Brno: Barrister & Principal, 2007, str. 112-113

³⁴ PAMÁTNÍK TEREZÍN, 2018: Vítejte v Terezíně

³⁵ PAMÁTNÍK TEREZÍN, 2018: Historie města

³⁶ Tamtéž

³⁷ KONCENTRAČNÍ TÁBOR OSVĚTIM–AUSCHWITZ, 2018: Počátky Auschwitz

Prvními vězni, kteří poznali, jak tábor vypadá zevnitř, byli Poláci věznění z politických důvodů. Od června roku 1940 do března roku 1941 prošlo branami tábora na 10 tisíc vězňů.³⁸ Tábory v Osvětimi byly zřízeny celkem tři, první byl postaven Auschwitz I (viz. příloha č. 3), který měl zpočátku 22 budov - 14 přízemních a 8 vícepatrových.³⁹ Z důvodu nedostatečné kapacity jej začali postupně rozšiřovat. Tábor byl rozdělen na bloky, v každém bloku se nacházela jiná skupina lidí. V blocích 1-10 byly ženy. Ženská část tábora byla od mužské části oddělena vysokou zdí. V roce 1942 byly ženy přesunuty do Auschwitz II–Birkenau.⁴⁰

Nesmírně kruté zacházení ze strany příslušníků SS zažívali zejména sovětští váleční zajatci, kteří byli umístěni v blocích 1, 2, 3, 12, 13, 14, 22, 23 a 24.⁴¹ Dle dohledaných dokladů a seznamů zde bylo registrováno okolo deseti tisíc mužů, z nichž během pěti měsíců více než devět tisíc zemřelo. V Osvětimi byli lidé zabíjeni nejčastěji Cyklonem B, další variantou pak bylo zastřelení na příkaz zvláštní komise gestapa.

V bloku 10 se prováděly různé nehumánní experimenty na věznicích, kterými je proslaven nejznámější lékař aktivně se podílející na uskutečnění nacistických plánů, Josef Mengele. Mezi další lékaře, kteří prováděli hrůzné experimenty, patřili Carl Clauberg, Horst Schumann a John Paul Kremer.

Asi nejčastěji zmiňovaným blokem je tzv. „blok smrti“, který měl číslo 11. V tomto bloku se nacházelo ústřední vězení tábora a byli zde umísťováni vězni, kteří byli podezřeni z plánování útěku či vzpoury. Zároveň sem byli přesunuti také vězni, kteří nabízeli pomoc ostatním vězňům. Výslech těchto vězňů končil nejčastěji rozsudkem smrti, která byla provedena zastřelením nebo oběšením. Oběšení vězni zůstávali často viset pro výstrahu několik dní uprostřed appelplatzu.

Nedaleko tábora pro ruské válečné zajatce se nacházela první plynová komora a krematorium. Tento komplex fungoval od srpna 1940 do července 1943,⁴² kdy se začal používat Auschwitz II.-Birkenau, kde byly zbudovány větší komory. Dle záznamů německého vedení bylo možné v krematoriu během dne spálit až 340 těl. V plynových komorách bylo možné zavraždit pomocí Cyklonu B (kyanovodík-HCN)

³⁸ HOLOCAUST, 2011: Osvětim

³⁹ OSVĚTIM, 2018: Auschwitz I

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Tamtéž

⁴² Tamtéž

několik stovek vězňů najednou. Plynové komory se tedy staly nejefektivnější formou zabíjení.⁴³

Auschwitz II-Birkenau, který byl vystavěn kvůli nedostatečné kapacitě, se nacházel asi 3 km od vesničky Osvětim a byl zřejmě největším vyhlazovacím táborem za druhé světové války. Z původního komplexu 300 budov, který měl rozlohu asi 175 hektarů, se zachovalo jen velmi málo. Najednou zde bylo vězněno okolo deseti tisíc lidí, což vedlo k nedostatku vody a špatným hygienickým podmínkám pro život, tedy pokud se v tomto případě dá mluvit o životě.⁴⁴ V této části tábora zemřelo údajně více než milion vězňů, převážně Židů, ale ve skutečnosti bylo zřejmě obětí mnohem více, jelikož záznamy o lidech usmrcených v plynových komorách byly ihned spáleny. Odhaduje se, že jenom počet Židů, kteří zemřeli v plynových komorách, se pohybuje kolem 2,5 milionu.

Auschwitz se řadí mezi nejhroživější tábory smrti zejména proto, že selekce vězňů probíhala rovnou při příjezdu vlakem na tzv. rampě (viz. příloha č.4). Ti, co měli „štěstí“, zůstali v táboře a museli pracovat 11 hodin denně šest dní v týdnu. Práce byla těžká a vyčerpávající a k tomu dostávali velice malé dávky jídla na den.⁴⁵ V případě, že nově příchozí nevypadal zdatně nebo nebyl zručný v potřebném řemesle, byl jeho osud zpečetěn. Všichni „nepotřební“ byli rovnou z transportu posíláni do jedné ze čtyř plynových komor.⁴⁶

Auschwitz byl rozdělen na mnoho sektorů (viz. příloha č. 5). Každý jednotlivý dům měl svého „kápa“, což byl jeden z vězňů, který měl o něco lepší postavení. Zároveň ale ručil za vězně z určeného domu, že udělají svou práci a že nejsou nakaženi tyfem či jinou chorobou, která by mohla způsobit komplikace či zdržení. V tomto ohledu byli jednotliví káповé opravdu odlišní, někteří se vyžívali v šikaně a jiní stáli za svými lidmi, dokud to bylo možné.

Koncentrační tábor Osvětim řídil Lagerkommandant, kterým byl po celou dobu fungování Rudolf Höss. Ten byl následně po válce odsouzen a oběšen na stejném místě, kde následkem jeho rozhodnutí zemřely desítky vězňů. Rudolf Höss měl k ruce svého zástupce a nemalou skupinu vojáků SS, která měla na starost ostrahu tábora. Celý tábor byl oplocen dvojitou řadou ostnatého drátu, který byl pod proudem.

⁴³ KONCENTRAČNÍ TÁBOR OSVĚTIM-AUSCHWITZ, 2018: Počátky Auschwitz

⁴⁴ OSVĚTIM, 2018: Auschwitz II.

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ KONCENTRAČNÍ TÁBOR OSVĚTIM-AUSCHWITZ, 2018: Auschwitz II-Birkenau

3.3.3. Treblinka

Treblinka se nacházela severovýchodně od hlavního města Varšavy a společně s táborem Belzec a Sobibor patřila mezi vyhlazovací tábory tzv. „Akce Reinhard“.⁴⁷

Stavební práce tábora začaly na přelomu května a června roku 1942 a již 22. července téhož roku byly práce dokončeny.⁴⁸ Umístění tábora bylo velice strategické, jelikož blízké okolí bylo řídko osídlené a většinou jej tvořily husté lesy. Celý areál tábora byl ohraničen 2,5 m vysokým plotem s ostnatým drátem a hned za plotem se nacházely protitankové zátarasy. Zároveň v každém rohu objektu stála strážní věž, která usnadňovala dozorcům práci při hlídání vězňů. Správu nad táborem mělo 25-30 příslušníků SS, dozorčí personál tvořili zejména rakouští vojáci a asi 100 ukrajinských strážných. 700 židovských vězňů bylo určeno na otrocké práce včetně zajišťování chodu plynových komor a pohřbívání těl obětí. Prvním velitelem tábora se stal SS - Obersturmführer Dr. Imfried Eberl. Tábor se ale potýkal s velkým množstvím problémů, jenž nebyl schopen řešit. Mezi ty nejzávažnější problémy můžeme zařadit to, že „docházelo k masivnímu hromadění mrtvol po celém prostoru tábora, po okolí se šířil neuvěřitelný zápach z tlejícího masa, tábor nezvládal přijímat nové a nové transporty“.⁴⁹ V srpnu roku 1942 Eberla vystřídal Franz Stangl.

Tábor byl rozdělen na tři části, první byla vyhrazena správě tábora společně s židovskými vězni, kteří v táboře pracovali jako tesaři, ševci a kováři. Druhá část byla určená pro přijímání a shromažďování vězňů. Vyhlazovací prostor byl umístěn do třetí části. Tato třetí část byla s přijímací částí spojená úzkou lomenou uličkou, kudy byli Židé hnáni do plynových komor.⁵⁰ Treblinka byla podobně jako Osvětim doslova továrnou na smrt. První transport přijel do Treblinky z varšavského ghetta v červenci 1942⁵¹. Lidé hned po výstupu z vlaku směřovali do plynových komor. Oproti ostatním táborům zde nedocházelo k registracím, tetování nebo třídění vězňů. Od počátku provozu tábora byly v provozu tři plynové komory. Ty měly pojmut kapacitu 300 až 500 lidí za hodinu. Od září 1942 přibýlo na území dalších deset plynových komor, kde mohlo být během hodiny usmrceno na 2 000 osob. Mrtví byli původně pohřbíváni do masových hrobů. Později na příkaz Heinricha Himmlera byla těla spalována. Tento

⁴⁷ HOLOCAUST, 2011: Treblinka

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ AKCE REINHARD, 2016: Treblinka

⁵⁰ HOLOCAUST, 2011: Treblinka

⁵¹ Tamtéž

příkaz platil i pro již pohřbená těla. Proto musely být hromadné hroby znovu otevřeny, těla byla spálena a ostatky spolu s popelem byly naházeny zpět do jam. Odhaduje se, že celkový počet zavražděných je okolo 870 000.⁵²

Na počátku roku 1943 vznikla odbojová skupina, kterou založili vězni určení na otrockou práci, k níž se přidali i vedoucí pracovních skupin. Jejich pokus o vzpouru dne 2. srpna 1943 se nezdařil –podařilo se pouze založit požár v budově, ve které bydleli Němci a Ukrajinci a od této budovy vzplály další budovy a snažili se pomoci vězňům k útěku. Vězni se pokoušeli utéct do okolních bažin nebo přelézt plot, většina z nich však byla zastřelena ze strážných věží. Zbytek vězňů, kterým se nepodařilo utéct, byl donucen zničit stopy po všech aktivitách. Ze sedmi set vězňů se zachránilo asi sedmdesát.⁵³

V současnosti se na místě tábora nachází památník obětem. Má podobu hřbitova, kde jsou na stovkách kamenných náhrobků napsána jména zemí a oblastí, odkud pocházely oběti.⁵⁴

3.3.4. *Lodžské ghetto*

Před začátkem války bylo město Lodž jedno z důležitých center židovské kultury. Z celkového počtu obyvatel 665 000 bylo 34 % Židů. V roce 1939⁵⁵ s příchodem německého vojska byl zaznamenán větší teror vůči židovskému a polskému obyvatelstvu města. V roce 1940 bylo oznámeno zřízení židovského ghetta v bývalé chudinské čtvrti na severním okraji města. Židé z ostatních částí města byly vyhnáni a 30. dubna 1940⁵⁶ došlo k uzavření ghetta.

Na celkovou plochu asi 4 km² se muselo vejít 164 tisíc Židů, kteří byli natěsnáni a jejich hygienické podmínky byly na opravdu špatné úrovni. Mezi lety 1941 a 1942⁵⁷ bylo do ghetta deportováno dalších 38 500 Židů a zároveň s nimi bylo do Lodžského ghetta umístěno také 5 000 Romů. V této době začalo být Lodžské ghetto tak přelidněné, že se objevilo hned několik alarmujících problémů, které ohrožovaly životy vězňů. Mezi zásadní problémy v období největšího zalidnění ghetta patřily:

⁵² HOLOCAUST, 2011: Treblinka

⁵³ AKCE REINHARD, 2016: Treblinka

⁵⁴ HOLOCAUST, 2011: Treblinka

⁵⁵ HOLOCAUST, 2011: Lodžské ghetto

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Tamtéž

nedostatek potravin, epidemie a nedostatečné sanitární podmínky. Následkem těchto nelidských podmínek k životu, jako je podvýživa, zima a nemoci, zemřelo 43 500 vězňů.

Židovská samospráva ghetta usilovala o co největší pracovní nasazení a produktivitu celého ghetta, aby zajistila lepší podmínky pro obyvatele. Lodžské ghetto se stalo jednou velkou továrnou pro německé válečné hospodářství.

Od ledna 1942 proudily z Lodžského ghetta deportace do nedalekého Chelmu, kde byli vězňové zabíjeni v pojízdných plynových komorách. Celá deportace začala po uzavření nemocnice, jejíž pacienti se stali prvními oběťmi. Do května roku 1942⁵⁸ zde bylo zavražděno 55 000 Židů a 5 000 Romů. V září téhož roku zde bylo usmrceno dalších 20 000 vězňů. Jednalo se zejména o děti, nemocné a staré lidi.

V roce 1944 se Němci rozhodli ghetto uzavřít a zbylí vězňové byli posláni do vyhlazovacích táborů v Chelmu a Osvětimi.⁵⁹

3.3.5. Dachau

Město Dachau leží zhruba 15 km severozápadně od Mnichova. Koncentrační tábor zřízen v tomto městě byl prototypem a předobrazem koncentračních táborů, ve své podstatě se jedná o první a nejdéle fungující tábor vůbec. Sloužil jako krutá věznice a přestupní stanice, ze které proudily zástupy lidí jdoucích na smrt. Většina vězňů byla deportována do vyhlazovacích táborů Osvětim, Sobibor nebo Treblinka.

Zřízení tábora oznámil 20. března 1933 Heinrich Himmler.⁶⁰ Již dva dny po oznámení o zřízení tábora byli přivezeni první vězni. Většinou se jednalo o politické vězně z řad komunistů, sociálních demokratů a odborářů. V červnu 1933 se velitelem tábora stal Theodor Eicke, který se v roce 1934 stává inspektorem všech koncentračních táborů. Hlavním cílem režimu, který byl v táboře zaveden, bylo především soustavně terorizovat vězně a snažit se je co nejdůkladněji ponižovat. Zároveň se Dachau stává „školou vraždění“ pro příslušníky SS. Hned z počátku nechal Eicke celý objekt tábora obehnat elektrickým plotem se strážními věžemi, aby získal

⁵⁸ HOLOCAUST, 2011: Lodžské ghetto

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ HOLOCAUST, 2011: Dachau

stoprocentní kontrolu. Poté, co se Eicke stal inspektorem všech koncentračních táborů, se jednotlivá opatření s malými odchylkami zavedla ve všech táborech.⁶¹

Později k politickým vězňům přibývaly další skupiny jako svědci Jehovovi, Romové, homosexuálové a v neposlední řadě také Židi. Po křišťálové noci bylo do Dachau přesunuto více než 10 000 Židů z celého Německa. Aby mohli být propuštěni, museli slíbit, že neprodleně opustí Německo. Většina z nich skutečně zvolila emigraci.⁶² Když vezmeme v potaz, co se v Evropě stalo v následujících letech, tak emigrace jim, v případě, že emigrovali mimo Evropu, zachránila život.

Během války byly do Dachau transportovány další skupiny vězňů z okupovaných zemí a z Dachau se tak stávalo místo masového vraždění. „V říjnu 1941 bylo do tábora deportováno a následně zastřeleno několik tisíc sovětských zajatců. Od ledna 1942 byla vždy část vězňů, tzv. invalidů, odvážena na zámek Hartheim u Linze, zde byli tito vězni zavražděni plynem.”⁶³ Zde je nutno podotknout, že tento postup byl velice specifický, jelikož přímo v koncentračním táboře Dachau bylo zbudováno krematorium i plynová komora, ale nikdy zde s jejich pomocí nedocházelo k masovému vraždění. V Dachau se po celou dobu jeho fungování prováděly popravy a hromadná zastřelení vězňů.

Na příkaz Himmlera, který je datován k 5. říjnu 1942, se museli všichni židovští vězni transportovat pryč z německého území do Osvětimi.⁶⁴ Tento akt byl označován jako čištění země od parazitů. Koncentrační tábor Dachau byl známý také jako jedno z míst, kde se prováděly bolestivé lékařské pokusy na vězních. Stejně jako v ostatních táborech, kde se podobné pokusy praktikovaly, končily experimenty smrtí. V blízkosti Dachau vznikaly menší tábory, ve kterých byli vězněny hlavně pracovní síly, které se podílely na výrobě zbraní a střeliva.

Stejně jako v ostatních táborech se na konci války podmínky na přežití stále zhoršovaly. Tlak vyvíjený na nacistické Německo ze strany spojeneckých armád byl stále zvyšován. Vězni z táborů z východní části Evropy byli evakuováni právě do Dachau. Tábor začínal být extrémně přeplněný a kvůli nedostatku nejen vody docházelo k velice špatným hygienickým podmínkám, které vedly k epidemii tyfu.

⁶¹ Tamtéž

⁶² HOLOCAUST, 2011: Dachau

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ Tamtéž

Významným milníkem tohoto odstrašujícího místa se stal 29. duben 1945, kdy americká armáda osvobodila bez boje okolo 30 000 vězňů.⁶⁵

⁶⁵ Tamtéž

4. Život v koncentračních táborech a ghettech

Jak již bylo v úvodu zmíněno, tato část práce se věnuje vzpomínkám přeživších na život v koncentračních táborech a ghettech. Vzhledem k tomu, že většina přeživších již není v ideálním zdravotním stavu, byli u rozhovorů přítomni příbuzní. V některých případech příběhy přeživších vyprávěly jejich děti či vnoučata. V rámci zachování soukromí si někteří přeživší nepřáli být jmenováni skutečnými jmény, tak budou označeni náhodně zvolenými křestními jmény. Někteří z přeživších či příbuzných, kteří ztratili své blízké během holokaustu, příběhy již sepsali, a proto je i v této části práce využita literatura.

4.1. Život v Osvětimi⁶⁶

I po více než sedmdesáti letech jsou slova Osvětim či Auschwitz pro Petra i Pavla podnětem, který vyvolává mráz na kůži, třes a značné rozladění. Oba se do Osvětimi dostali jako kluci v roce 1942. Petr přežil, protože se mu podařilo utéct a Pavel byl jedním ze šťastlivců, kteří se dožili 27. ledna 1945, kdy Osvětim osvobodila Rudá armáda. Je až neskutečné, že dokázali v tzv. „táboru smrti“ přežít takovou dobu.

4.1.1. Petr⁶⁷

Petr se do Osvětimi dostal v roce 1942 jako sedmnáctiletý chlapec pocházející ze Slovenka, tehdejšího Slovenského štátu. Jako všichni jeho vrstevníci židovského původu musel nosit žlutou hvězdu. Od roku 1941 se snažil učit doma sám, protože nesměl navštěvovat školu. Dle Petra byly nejvíce omezující zákazy navštěvování škol a vycházení.

Krátce po zřízení a zprovoznění koncentračních táborů v Polsku v roce 1941 začaly první deportace. Petr byl součástí transportu z června 1942 do Majdanku u Lublinu v Polsku, kde zůstal pouze týden. V Majdanku se totiž neuvěřitelnou rychlostí šířily choroby kvůli přelidnění a nedostatečné hygieně, proto se rozhodl dobrovolně přihlásit do transportu do Osvětimi, který proběhl koncem června. Již transport byl sám o sobě děsivý, jelikož trval dva dny. Všichni byli namačkáni ve vlcích, bez jídla a bez vody. Jedinou vodou, pokud se to tak dá nazvat, bylo hromadné stříkání vodou

⁶⁶ Vzpomínky respondentů 1 a 2

⁶⁷ Jméno Petr je zvoleno náhodně, protože si přeživší přál zůstat v anonymitě.

na vlak. Ti kdo stáli u miniaturních oken měli největší štěstí. K ostatním se dostala voda pouze skrze malé dírky ve střeše vagónu, ale už se nedalo mluvit o vodě. Děsivé na tom všem bylo, že se lidé strkali, aby se dostali k té tekutině. Po dvou nekonečných dnech utrpení dorazil transport do Osvětimi, kde první, co vězni uviděli, byl nápis nad branou koncentračního tábora „*Arbeit macht frei*“⁶⁸. Jak konstatoval pan Petr: „*Po dvou dnech utrpení v horku bez vody a jídla to byl opravdu krutý žert*”.

Život v Osvětimi nebyl jednoduchý, ale Petrovi se podařilo během několika dnů dostat pod „kápa”,⁶⁹ který se snažil vězňům pomáhat. Náplní jeho práce bylo vykládání a třídění potravin z vlaku v nedalekém skladu SS, což znamenalo občasná přilepšení. Všechna tato přilepšení v sobě ale nesla riziko chycení při krádeži, což bylo trestáno okamžitou smrtí. Časem si Petr polepšil a dostal se do jednotky pracující na třídění majetku, který do Osvětimi přicestoval spolu s vězni. Tato sekce byla známá pod názvem Kanada a končilo tady vše – oblečení, osobní věci (fotky, doklady, brýle), cennosti, kufry, peníze a jídlo. Kanada tedy sloužila jako třídírna, kde se věci rozdělily a následně ty cenné a důležité byly posílány do Německa na podporu morálky obyvatelstva a zlepšení podmínek vojáků. Poslední půlrok svého pobytu zastával Petr funkci zapisovatele. Musel zapisovat jednotlivá hlášení během ranního a večerního nástupu vězňů, většinou se jednalo o hlášení počtu vězňů v jednotlivých domech a jejich zdravotním stavu. Dále měl na starost evidenci těch, kteří byli posíláni do plynových komor. Během těchto dní si Petr uvědomil, že už nejsou lidmi a stala se z nich pouhá čísla. Tato myšlenka se zakládala na jejich tetování a možná i to byl jeden z důvodů, proč Petr naplánoval útěk z Osvětimi. Aby se dostal z tohoto Bohem zapomenutého místa, aby přivedl pomoc a ukázal světu neuvěřitelnou skutečnou, před kterou zavíral oči.

Naplánovat útěk z takto střeženého místa ale nebylo lehké. Většina osob, které se pokusily utéct, byla zabita na útěku. Pokud byli chyceni živí, byli oběšeni na Appelplatzu a pro výstrahu zde byli necháni i několik dní s cedulkou „*Vrátil jsem se*“. Petr se rozhodl riskovat a vyvázl z Osvětimi spolu s jedním transportem věcí, které byly určeny pro německé vojáky. Do dnešního dne si vzpomíná na ten moment, kdy se ocitl mimo dosah velitelů z Osvětimi. „*Prvních několik hodin po vyskočení z auta jsem seděl v křoví u silnice a brečel. Byly to slzy bolesti, úlevy a lítosti.*”

⁶⁸ v překladu „práce osvobozuje”

⁶⁹ vězeň mající na starost určitý dům – blíže je tato pozice popsána v části Koncentrační tábory - Osvětim

Po návratu z koncentračního tábora Petr zjistil, že nikdo z jeho rodiny nepřežil a rozhodl se emigrovat do Kanady, kde žil přes 50 let. Teprve v devadesátých let se vrátil zpět. Místo rodného Slovenska se však usadil spolu se svou ženou v Olomouci.

4.1.2. Pavel⁷⁰

Příběh Pavla je jeden z těch nejbolestivějších, jelikož byl spolu s celou rodinou deportován do Osvětimi v roce 1942. Hned po vystoupení z vlaku byl odtržen od rodiny a jako jediný se vyhnul plynové komoře.

Pavel se do koncentračního tábora v Osvětimi dostal jako čtrnáctiletý chlapec, ale při třídění dal na radu jednoho chlapce z davu, a řekl, že je mu šestnáct, což mu pravděpodobně zachránilo život. Zprvu byl umístěn na stavbu nedalekého závodu Buna, který byl jedním z největších německých podniků. Jednalo se o chemické továrny, kde se mimo jiné vyráběl syntetický benzín. Jednalo se o velice náročnou práci, která spolu s epidemií tyfu každý den usmrtila nejednoho člověka.

Po necelém roce se Pavel dostal na pozici zdravotního pomocníka. Měl na starosti sepisování nemocných a následnou přepravu mrtvých do krematoria. Příběh Pavla skončil šťastně, jako jeden z mála přežil a dočkal se osvobození koncentračního tábora Osvětim Rudou armádou. Od té doby slaví 27. ledna (v den osvobození) své druhé narozeniny.

4.2. Život v Terezíně

Příběhy lidí, kteří zažili Terezín v době Protektorátu jsou velice odlišné od lidí, kteří přežili jiné koncentrační tábory a ghetta. Terezín byl zvláštní formou koncentračního tábora, jelikož se na něm nacisti snažili demnostrovat, že se Židé vlastně mají dobře. Když do Terezína přijela delegace z Červeného kříže, tak se Židé museli usmívat, hrála muzika, lidé pracovali maximálně 6 hodin denně. Byla to hra, která měla ukázat, jak se nacisti snaží sdružovat lidi stejné rasy, aby mohli společně uskutečňovat tradice.

⁷⁰ Jméno Pavel je zvoleno náhodně, protože si přeživší přál zůstat v anonymitě.

4.2.1. Eva Roubíčková⁷¹

Příběh Evy Roubíčkové je některým lidem známý, jelikož paní Roubíčková sepsala autobiografii s názvem *Terezínský deník 1941-1945: Svědectví o životě a smrti v terezínském ghettu*. Bohužel příběh paní Roubíčkové, za svobodna Mändlové, jsem již nemohla slyšet od ní, jelikož zemřela v roce 2013 v krásném věku devadesáti dvou let. Ale její dvě děti, které se zasloužily o vydání Terezínského deníku, se snaží o to, aby příběh jejich maminky nezůstal v zapomnění. Paní Eva Roubíčková se narodila v červenci 1921 v Žatci do německy mluvící židovské rodiny. Její otec působil jako profesor na klasickém gymnáziu, kde vyučoval jazyky, hlavně řečtinu a latinu. Paní Roubíčková vždy ráda vzpomínala na své dětství, které bylo plné aktivit. Jelikož byla jedináček, byla svými rodiči i babičkou hýčkána, věnovala se tenisu, plavání a lyžování. První zlom v jejím životě nastal v roce 1938 v jejich necelých sedmnácti letech, když se začínala projevovat hitlerovská propaganda. Stále častěji docházelo k různým výtržnostem vůči Čechům a Židům v podobě slovních i fyzických útoků. Nejvíce bolestivé vzpomínky z tohoto období byly pro paní Roubíčkovou vzpomínky na přátele, kteří se s ní z ničeho nic přestávali bavit. Zároveň jí ale rok 1938 vnesl do života osudového muže Richarda Roubíčka, kterého poznala právě díky tenisu. Richard byl sice o jedenáct let starší, ale v některých věcech byl mnohem uvědomělejší než paní Roubíčková. V oblasti Sudet se podmínky Židů stále zhoršovaly, tak se rodina Mändlových rozhodla opustit svou vilu v Žatci a přestěhovat se do skromného bytu v Praze. Bohužel ani tento krok je před Hitlerem neochránil, jelikož pár měsíců po zabrání Sudet Hitler obsadil zbytek Československa a vznikl Protektorát Čechy a Morava. V této době byla již paní Roubíčková zasnoubená s Richardem, kterému se podařilo emigrovat do Anglie. Vzhledem k tomu, že paní Roubíčková nebyla zletilá, jí Anglie zamítla vízum, jež se jí Richard snažil zařídit. Postupně začaly roku 1941 deportace Židů z Čech a následně i z Moravy do terezínského ghetta.

Po deportaci do Terezína měla paní Roubíčková velké štěstí, jelikož byla přidělena do skupiny, která měla na starost práci v zemědělství. Právě lidé přidělení na práci v zemědělství měli alespoň nějakou naději, že se jim transporty na východ vyhnou a zároveň se během práce „dostali na vzduch“. Dostali se mimo přelidněné

⁷¹ informace jsou použity z rozhovoru a zároveň z knihy *Terezínský deník 1941-45: Svědectví o životě a smrti v terezínském ghettu*

pevnostní město a zároveň si občas mohli přilepšit, když na poli nebo v zahradách ukradli něco k jídlu nebo když navázali kontakt s lidmi mimo ghetto. Samozřejmě obě tato „přilepšení“ byla přísně trestána, jak si paní Roubíčková zažila na vlastní kůži. V říjnu 1942 pracovala jako pasačka ovcí a sblížila se s jednou árijskou rodinou, která nedaleko od louky bydlela. A tato rodina, zejména její hlava železničář Karel Košvanec, si ji oblíbila a začala jí nosit balíčky s jídlem, případně s cigaretami. Cigarety byly striktně zakázány, ale bylo za ně možné něco vyměnit. Bohužel byla jednou zadržena četníkem a dostala se do terezínského vězení, kde byla mučena. Měsíc v terezínském vězení byl náročný, jelikož zde byla nejistota, zda ji popraví nebo ji pošlou transportem na východ a už svou rodinu nikdy neuvidí. Po měsíci nakonec vyvázla paní Roubíčková bez postihu a mohla se dokonce vrátit k práci v zemědělství. Ale ani pobyt ve vězení neodradil Evu Roubíčkovou od pronášení jídla od Karla Košvance. Během pobytu v Terezíně se Eva Roubíčková naučila česky a po celou dobu si vedla poměrně podrobný deník o životě v ghettu.

Na podzim roku 1944 začaly nemilosrdné vlny deportací, které se nevyhnuly ani rodině Mändlových. Postupně byli deportováni všichni kromě paní Roubíčkové, jež zůstala jako jediná z rodiny v Terezíně. Sama Eva Roubíčková říká: *„Zůstala jsem odsouzena k Terezínu a zůstala naživu. Byla jsem však naprosto zlomená a apatická. Můj život ztratil smysl...”*

Deník sice psala dál, ale jednotlivé zápisy již byly strohé, bylo znát, že ztrácí naději. Naději, že přežije a že se shledá s ostatními z rodiny. Poslední zápis v deníku je z pátého května 1945, kdy byl Terezín osvobozen a je nejkratší ze všech „Schluss, Konec.”

Po válce paní Roubíčková zjistila, že zůstala úplně sama a její poslední a jediná naděje se upírala k možnosti, že Richard válku přežil. Po všech dnech v Terezíně se opravdu dočkala, jelikož Richard se vrátil do Prahy v květnu spolu s vojáky bojujícími na západní frontě. Jejich vzájemná náklonnost vydržela dlouhé odloučení a po svatbě spolu vychovali dvě děti.

A co paní Roubíčkové pobyt v Terezíně dal? Svým dětem řekla: „Pobyt v Terezíně mě změnil. Řekla jsem si, že už nikdy mi nebude záležet na věcech. Jestli o něco přijdu, něco ztratím, nebudu nad tím ztrácet čas. Věci pro mě ztratily úplně cenu. To, co je skutečně důležité a má hodnotu, jsou pouze lidské životy.”

4.3. Život v Lodžském ghettu

4.3.1. František L.

Během dětství byl František celkem bezstarostné dítě žijící v dobrých poměrech, jelikož jeho otec byl spolumajitel továrny. Původně žila rodina v Teplicích, ale následně se z politických důvodů přestěhovala do Prahy.

První změny přišly spolu s okupací. Přicházela stále nová a nová protižidovská opatření, která jim postupně sebrala skoro vše. Rodina Františka byla deportována na podzim roku 1941 druhým transportem z nádraží Praha-Bubny do Lodžského ghetta. Asi navždy si, stejně jako ostatní, bude František pamatovat tento datum - 21. října 1941.

Po příjezdu do Lodžského ghetta trávil František s rodinou první noci na zemi či na seně, následně dostali přidělen byt stejně jako ostatní rodiny. V bytě bydleli po dobu asi půl roku, pak byli rozděleni. Teprve dvanáctiletý František zůstal spolu se starším bratrem bez rodičů. Rodiče byli pravděpodobně odvezeni do vyhlazovacího tábora v Chelmnu. Bratři se po třech měsících živoření přihlásili do sirotčince Burza, kde ovšem Františkov bratr po několika týdnech zemřel. František tedy ve svých pouhých dvanácti letech zůstal naprosto sám v Lodžském ghettu, kde strávil následující dva roky vypomáháním v místním sirotčinci. V srpnu roku 1944 byl spolu s ostatními sirotky deportován do Osvětimi-Březinky. Sám František říká, že neví, jak je to možné, ale prošel dvěma selekcemi a dožil se osvobození Rudou armádou. Dodnes vzpomíná na konec ledna, když sovětsí vojáci vstupovali do tábora. Z rodiny ale přežil jako jediný. Dodnes neví, kam zmizeli jeho rodiče, zda byli převezeni do vyhlazovacího tábora Chelmno nebo zemřeli někde v Lodžském ghettu.

Po ukončení druhé světové války se František vrátil do Prahy, nejprve absolvoval ozdravný pobyt v sanatoriu a následně bydlel u své tety. Rozhodl se jít ve stopách svého otce, vrátil se do Teplic, vystudoval textilní školu a začal pracovat v textilním průmyslu. Nikdy sice nedosáhl stejného postavení jako jeho otec, ale jeho práce ho naplňovala.

4.4. Život v Treblince

Přežit v Treblince nebylo vůbec jednoduché. Stejně jako Osvětim to byl jeden z táborů smrti s tím rozdílem, že v Treblince se registracemi nikdo nezabýval a lidé byli posíláni přímo do plynových komor.

4.4.1. Jan⁷²

Jan se dostal do Treblinky v roce 1942 jako sedmnáctiletý mladík a jako jeden z mála byl po transportu přidělen k organizační skupině. Jedinou pozitivní věcí na tomto rozhodnutí byl fakt, že žil. Ale náplní jeho práce bylo vyklízení plynových komor a pohřbívání těl. V sedmnácti letech by měl kluk prožívat lásku, a ne se každý den setkávat s mrtvolami a pohřbívat je. Největším trápením pro Jana bylo, že všichni ti lidé byli tak nečistě pohřbeni, že neměli možnost odejít z našeho světa v plné úctě. Všechny tyto pocity ale musel držet v sobě, pokud chtěl přežít.

Zprvu se těla pohřbívala do velkých hromadných hrobů. Vzhledem k tomu, že se v Treblince za den usmrtilo i několik stovek lidí, se začala těla hromadit. Přišel tedy rozkaz, že se těla budou pálit. „V tu dobu jsem dostal tu nejhorší práci, ale stěžovat jsem si nemohl, vlastně ani nebylo kde. Měl jsem za úkol spolu s dalšími vězni vykopat stávající hroby a dané mrtvolky spálit.“ Nový rozkaz se totiž vztahoval i na ty mrtvolky, které již byly pohřbené. To pro Jana byly nejhorší měsíce života v Treblince. Pobyt Jana v Treblince nebyl tak dlouhý, jelikož se v roce 1943 několik vězňů pokusilo o vzpouru. Pár zbylých vězňů mělo zahladit stopy o hrůzných činech, které se zde staly. V těchto dnech Jan sebral veškerou odvahu, která mu zbyla a utekl. Několik dní živořil v hustých lesích, které Treblinku obklopovaly. Většinu těchto dní trávil vysoko na stromech, kdyby se někteří strážníci rozhodli po vězních pátrat. Dolů slézal pouze kvůli sběru bylin a lovu, což byla jeho jediná obživa.

Asi po deseti dnech se rozhodl začít hledat cestu k nějaké civilizaci. Cca po dvou dnech narazil na malý statek. Měl sice hlad, ale strach z navrácení do rukou nacistů byl větší, takže se rozhodl, že bude během následujících dvou dnů sledovat, co se na statku děje. Pozorování v Janovi nebudilo žádná podezření ze spolupráce

⁷² Jméno Jan bylo zvoleno náhodně pro zachování soukromí přeživšího.

s nacisty, a proto se rozhodl vyjít ze svého úkrytu. Na statku se mu dostalo pomoci, péče i jídla. Strávil zde další tři roky. Majitel statku ho po dobu války ukryl a za pomoc na statku dostával Jan jídlo, dle něj naprosto královské porce, co se chutě i velikosti týká.

V roce 1946 se rozhodl statek opustit a navrátit se zpět do Česka. Ze své rodiny však našel pouze sestřenicí, a tak se rozhodl emigrovat do USA, kde strávil necelých 45 let. V USA se oženil a se svou ženou vychoval dva syny. Po smrti své ženy v roce 1990 se rozhodl vrátit do České republiky a strávit zde zbytek svého života. Dnes je Panu Janovi nyní krásných 92 let⁷³ a na svůj věk je stále velice vitální.

4.5. Život v Dachau

Dachau byl nejstarší koncentrační tábor, který byl plný krutostí, jež se zde šířily. Mnoho vojáků, kteří měli být vysláni do jiných koncentračních táborů, se zde učilo krutosti a nelidskému chování, které měli vzít za své a praktikovat jej na vězňích.

4.5.1. Anna⁷⁴

Anna byla zdravotní sestra. Otec byl lékař, naučil ji zdravotní péči a po své matce získala ochotu pečovat a pomáhat lidem. Do koncentračního tábora Dachau přišla v roce 1941, když jí bylo čerstvých 16 let. Právě její znalosti z lékařství jí pomohly, aby zvládla přežít tak dlouhou dobu v Dachau. Během věznění v koncentračním táboře Dachau měla mnoho prací, které ale vždy souvisely se zdravotní péčí. Nejprve ošetřovala vězně, kteří absolvovali výslech a bylo potřeba, aby přežili. Většinou byl však důvodem pouze další výslech. Následně měla na starost přijímací prohlídky. To znamenalo, že po příjezdu vězňů provedla zběžnou lékařskou prohlídku, aby zjistila, zda se u vězně neprojeví příznaky nemoci, které by vedly k epidemii.

Asi nejtěžším životním obdobím bylo pro Annu přesunutí na novou pozici. Tato práce sice nebyla fyzicky příliš náročná, ale ve vzpomínkách ji děsí dodnes. Anna byla přesunuta, aby dělala asistentku u experimentů, které se v Dachau prováděly na

⁷³ Věk je brán k 17.8. 2017.

⁷⁴ Jméno Anna bylo vybráno náhodně kvůli zachování soukromí přeživší.

vězních. Většinou se jednalo o velice bolestivé pokusy, při kterých měla Anna za úkol hlavně přípravu a úklid stolů. V horším případě musela dělat záznam, když nebyli přítomni další lékaři. Po měsíci této práce byla v tak špatném stavu, že ji převedeli zpět na prohlídky.

Ke konci pobytu v koncentračním táboře v Dachau se dostala do části, kde měla na starost zdravotní péči o německé, případně rakouské, vojáky. Většinou se jednalo pouze o lehká zranění.

Anna nejraději vzpomíná na osvobození koncentračního tábora Dachau americkými vojáky, kteří přišli do Dachau 29. dubna roku 1945. Většina z nich se chovala vlídně a snažila se pomoci, i když byli unavení a pod tlakem. Anna říká, že nikdy nezapomene na jejich vlídnost a starostlivost. Asi i proto se Anna rozhodla navštívit Kanadu a USA. Nakonec se její návštěva protáhla na bezmála 50 let.

V současnosti⁷⁵ je Anna ve velmi špatném zdravotním stavu a stará se o ni její vnučka, která byla ochotna při rozhovoru Anně napomáhat. Vzhledem ke zdravotnímu stavu byly rozhovory s Annou často přerušovány, ale i po tolika letech je v Annině přítomnosti cítit nehynoucí naděje a touha žít.

⁷⁵ Konec srpna 2017

5. Vzpomínky, které přežijí

Všechny příběhy, které byly pro tuto práci velkou inspirací, přinášejí silně emotivní pocity i pro lidi, kteří nic z toho nezažili. Na světě existuje několik míst, na kterých je možné nalézt mnoho informací o holokaustu všeobecně, ale i o obětech a jejich životech.

Mezi nejznámější památníky a muzea patří:

- Památník Terezín
- Muzeum holocaustu ve Washingtonu
- Židovské muzeum v Praze
- Yad Vashem - památník holocaustu a výzkumný ústav
- Muzeum Anny Frankové v Amsterdamu

Všechny tyto instituce se snaží o rozšíření a zachování informací, které se týkají holocaustu. Můžeme v nich nalézt nejenom všeobecné informace, ale i věci nalezené v jednotlivých koncentračních táborech a ghettech. Například součástí prohlídky Židovského muzea v Praze je výstava obrázků, které namalovaly děti uvězněné v koncentračním táboře v Terezíně. Nebo také Pinkasova synagoga, která je věnována uctění památky českým Židům, kteří zemřeli během holocaustu. Na zdech synagogy jsou vypsána jména těch, kteří přišli během holocaustu o život.

6. Závěr a shrnutí

Holocaust se neodmyslitelně zapsal do dějin Evropy jako velká křivda zejména vůči Židům. Následky holocaustu netrpí jen ti, kteří přežili vyhlazovací tábory a doživotně si nosí jako upomínku na nejhorší chvíle života vytetované lágrové číslo. Nejspíš se najde jen málo z dnešních Židů evropského původu, kteří by nepřišli kvůli holocaustu o své blízké.

Zároveň ale věřím, že můžeme dnešní i budoucí generaci ukázat, že holocaust není jen určitá etapa dějin. Můžeme se pomocí minulosti poučit a najít lepší řešení problémů, než je násilí. Na příkladu takto nelidského chování můžeme učit děti a dospívající vzájemné toleranci. Musíme si uvědomit, že rasismus a xenofobie jsou velice aktuálním tématem ve většině zemí světa a je nutno s dětmi tuto problematiku probírat. A nejdůležitějším bodem, proč bychom neměli zapomínat na holocaust, je zabránění jakémukoli podobnému systematickému vyvražďování. Důležitým předpokladem je, aby učitelé měli dostatek pravdivých informací, které mohou předávat svým studentům. V současnosti je o tématu holocaustu mnoho internetových i tištěných zdrojů, které mohou pomoci nejen pedagogům zorientovat se a získat dostatek znalostí.

Důležitým problémem zůstává tzv. generace popíračů, která se snaží veškeré křivdy spáchané na lidskosti popřít a vybírají pouze fakta, která nemají s existencí holocaustu nic společného. Proto je právě na nás pedagogích důležitý úkol – seznámit své žáky s touto problematikou a diskutovat s nimi, abychom jim dokázali jednotlivé aspekty holocaustu vysvětlit.

Každý z příběhů přeživších je jedinečný, ale ve všech příbězích můžeme vidět nejen bolest, utrpení a ztrátu, ale také naději. Naději, která většině z přeživších dodala energii, když byli na pokraji svých sil a chtěli se vzdát. A právě všechny tyto příběhy nelidského chování nám ukazují, že i na pokraji sil se v nás dokáže projevit lidskost, soucit a snaha zachránit nejen sebe, ale pomoci i druhým.

V rámci své diplomové práce bych chtěla na toto téma navázat, a to zejména z pedagogického hlediska. Najít a ukázat možnosti, jak s tímto složitým tématem pracovat v hodinách výchovy občanství či společenských věd. Chtěla bych pomocí besed pro základní a střední školy vypracovat možnou šablonu hodiny. Jako budoucí pedagog bych chtěla ukázat jak současným, tak i budoucím učitelům, že se nesmí

obávat diskuze s dětmi o této problematice. Dnes totiž právě diskuze podněcuje v dětech zájem o probíranou látku.

7. Literatura a zdroje

ADLER, Hans Günther: *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. Brno: Barrister & Principal, 2007. ISBN 80-7364-024-4.

BAUMANN, Arnulf H.: *Co by měl každý vědět o židovství*. 1.vyd. Praha: Kalich, 2000. ISBN 80-7017-205-3.

HITLER, Adolf: *Mein Kampf (Můj boj)*, 1. vyd. Praha: Otakar II, 2000. ISBN 80-86355-26-8.

HITLER, Adolf, MÜLLEROVÁ, Luisa, ed. Adolf Hitler: *Mein Kampf: očima dneška: rešerše – citace – komentáře*. Brno: Jana Martínková, c2005. ISBN 80-903446-2-3.

MESSADIÉ, Gerald. *Obecné dějiny antisemitismu: od starověku po dvacáté století*. Praha: Práh, 2000. ISBN 80-7252-038-5.

PAVLÁT, Leo, ed.: *Židé – dějiny a kultura*. 3. dopl. vyd. Praha: Židovské muzeum, 2005. ISBN 80-86889-11-4.

ROUBÍČKOVÁ, Eva: *Terezínský deník 1941-45: svědectví o životě a smrti v terezínském ghettu*. Praha: P3K, 2009. ISBN 978-80-87343-00-5.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, ed.: *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 80-7178-285-8.

ZÁMEČNÍK, Stanislav: *To bylo Dachau*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-536-7.

Internetové zdroje

AKCE REINHARD, 2016: Treblinka,

Dostupné z: <http://www.reinhard.mysteria.cz/treblinka.html>

HOLOCAUST, 2011: Dachau,

Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/dachau/>

HOLOCAUST, 2011: Křišťálová noc,

Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/udalosti/kristalova-noc-1938/>

HOLOCAUST, 2011: Lodžské ghetto,

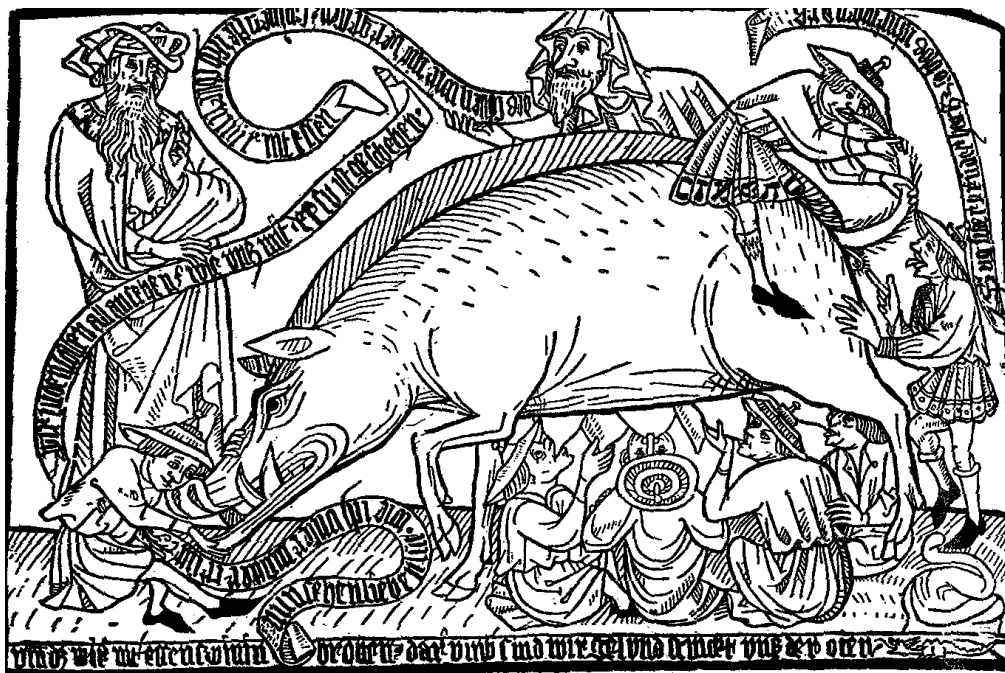
Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/lodzske-ghetto/>

HOLOCAUST, 2011: Osvětim,

- Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/osvetim/>
- HOLOCAUST, 2011: Treblinka,
Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/treblinka/>
- KONCENTRAČNÍ TÁBOR OSVĚTIM-AUSCHWITZ, 2018: Auschwitz I,
Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/auschwitz-i.html>
- KONCENTRAČNÍ TÁBOR OSVĚTIM-AUSCHWITZ, 2018: Auschwitz II - Birkenau, Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/AuschwitzII.html>
- KONCENTRAČNÍ TÁBOR OSVĚTIM-AUSCHWITZ, 2018: Počátky Auschwitz,
Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/pocatky-auschwitz.html>
- OSVĚTIM, 2018: Auschwitz I,
Dostupné z: <http://www.osvetim.info/auschwitz1.php>
- OSVĚTIM, 2018: Auschwitz II,
Dostupné z: <http://www.osvetim.info/auschwitz-birkenau.php>
- PAMÁTNÍK TEREZÍN, 2018: Vítejte v Terezíně,
Dostupné z: <http://www.mesto-terezin.cz/>
- PAMÁTNÍK TEREZÍN, 2018: Vítejte v Terezíně
Dostupné z: <http://www.mesto-terezin.cz/historie-mesta.php>

8. Přílohy

Příloha č. 1: Antisemitská karikatura

ANTISEMITSKÁ KARIKATURA, ANONYM, DŘEVOŘEZ, cca 1490, MNICHOV

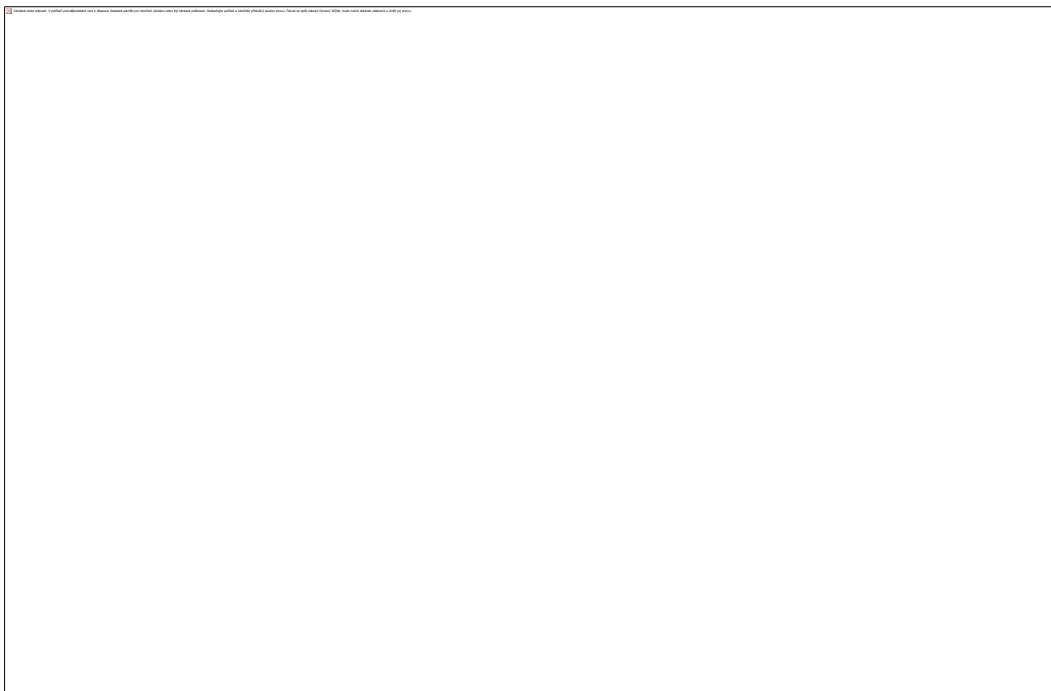
Zdroj: BAUMANN, Arnulf H.: Co by měl každý vědět o židovství, 1.vyd. Praha: Kalich 2000, str. 127

Příloha č. 2: Vybraná místa, v nichž byly během tzv. křišťálové noci vypáleny synagogy

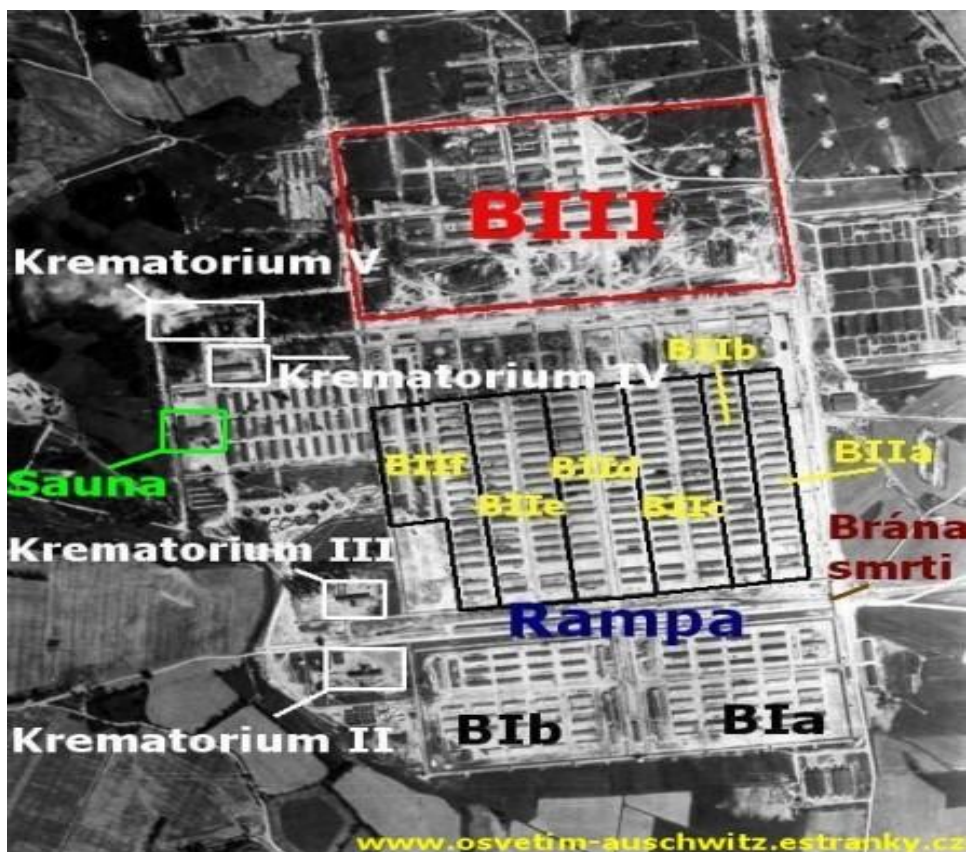
Zdroj: Holocaust, 2011: Křišťálová noc

Příloha č. 3: Rozložení koncentračního tábora Auschwitz I

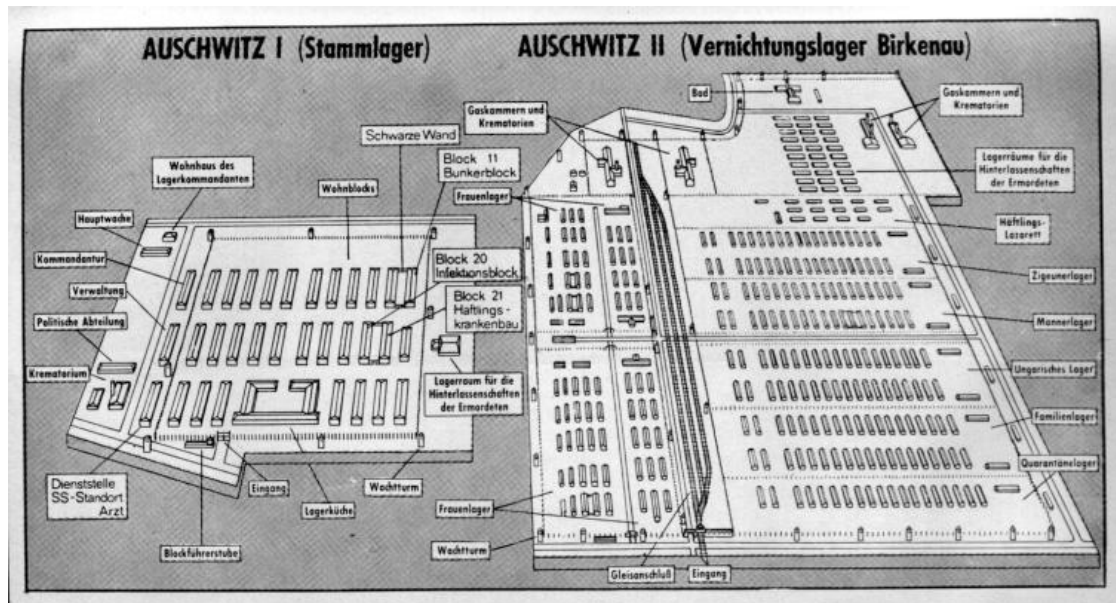
Zdroj: KONCENTRAČNÍ TÁBOR OSVĚTIM-AUSCHWITZ, 2018: Auschwitz I

Příloha č.4: Rozložení koncentračního tábora Auschwitz II-Birkenau

Zdroj: KONCENTRAČNÍ TÁBOR OSVĚTIM-AUSCHWITZ, 2018: Auschwitz II-Birkenau

Příloha č. 5: Schéma organizace koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim

Zdroj: HOLOCAUST, 2011: Osvětim

Příloha č. 6: Mapa nejznámějších koncentračních táborů a ghatt

Zdroj: HOLOCAUST, 2011